

Indledning til Hebræerbrevet¹

1) Forfatter

a) Brevets selvvidnesbyrd

Brevet til Hebræerne er et anonymt skrift. Der er ikke et direkte selvvidnesbyrd i brevet, der angiver forfatterens navn. Det direkte vidnesbyrd består af nogle oplysninger, som forfatteren giver om sig selv. Hebr 2,3 fortæller, at forfatteren ikke var et øjenvidne til Jesus-historien. Dette udelukker de tolv apostle men ikke Paulus. Forfatteren skriver til en bestemt menighed, som han kender godt, og til trods for anonymiteten er det tydeligt, at menigheden kender forfatteren (se Hebr 13,18-19. 22-23). Forfatteren har tidligere været i menigheden og håber snart at besøge dem igen. Hvis brevet er skrevet til jødekristne husmenigheder i Rom, stemmer oplysningerne med, at forfatteren kunne være Paulus.² Det indirekte vidnesbyrd er den autoritet, hvormed forfatteren skriver til menigheden. Han skriver med en apostels autoritet. Han henviser ikke til den apostolske tradition, som aposteldelegater som Timotheus og Titus gør (jf. 2 Tim 1,13-14; 2,2 og Tit 1,3), men skriver med en umiddelbar autoritet som en person, der repræsenterer Kristus. Brevets direkte og indirekte selvvidnesbyrd giver os ikke oplysninger nok til, at vi kan udpege, hvem forfatteren er.

b) Den oldkirkelige tradition

I den oldkirkelige tradition identificeres forfatteren oftest som apostlen Paulus. Denne tradition er sen; den er ikke entydig, og den er omdiskuteret. De første spor af Hebræerbrevet findes i Første Klemens Brev (95 e.Kr.). Her er der tydelige allusioner til Hebræerbrevet,³ og indflydelsen fra Hebræerbrevet viser, at Klemens anser det for autoritativt. F. eks. er lighederne mellem 1 Klem 36,1-6 og Hebr 1,2-13 slående.⁴ Klemens har taget formuleringer, begreber og citater fra Hebræerbrevet, og det viser hans afhængighed af Hebræerbrevet. Første Klemens Brev er skrevet i Rom, men Klemens omtaler ikke forfatteren. Hermas' "Hyrden" (120-140 e.Kr.) refererer til Hebræerbrevet. Herm 4. Bud 3,1-2:

*"Herre", sagde jeg, "jeg har hørt fra nogle lærere,
at der ikke gives anden mulighed for omvendelse end dengang,
da vi steg ned i vandet og fik tilgivelse for vore tidligere synder".*

¹ Af kommentarer kan nævnes Bruce, *Hebrews*, Lane, *Hebrews* og O'Brien, *Hebrews*.

² Paulus bliver ført til Rom og sidder i fangenskab i to år. Derefter løslades han, genoptager sin mission for igen at komme til Rom. Her fængsles han og dør martyrdøden i forbindelse med Neros forfølgelse.

³ 1 Klem 9,3-4 og Hebr 11,5-7; 1 Klem 12,1-3 og Hebr 11,31; 1 Klem 17,1 og Hebr 11,37; 1 Klem 19,2 og Hebr 12,1; 1 Klem 21,9 og Hebr 4,12; 1 Klem 27,2 og Hebr 6,18 og 1 Klem 43,1 og Hebr 3,2-5.

⁴ Omtalen af Jesus som ypperstepræst viser en afhængighed af Hebræerbrevet, da GT-citaterne naturligt ville lede frem til at karakterisere ham som søn. Klemens indleder citatet fra Sl 110,1 på samme måde som i Hebræerbrevet, og denne introduktion findes kun dette sted i 1 Klemens. "Han som er hans majestæts afglans, er så meget større end engle, som han har arvet et mere fremragende navn" er nærmest et citat fra Hebr 1,3-4.

Dette er en henvisning til Hebr 6,4-6, da Hebræerbrevet er det eneste skrift, der før Hermas' "Hyrden" formulerer dette syn på dåb og omvendelse efter dåb.⁵ Justin (omkr. 150 e.Kr.) kender Hebræerbrevet.⁶

I den østlige del af kirken anser man brevet for paulinsk fra slutningen af det andet århundrede. I papyrushåndskriftet P⁴⁶ fra omkring år 200 er Hebræerbrevet placeret blandt de paulinske breve. Det følger efter Romerbrevet. Klemens af Aleksandria (ca. 150-215 e.Kr.) henviser til Pantænus. Euseb skriver:⁷

*Derpå går han videre og tilføjer:
"Da nu, som den salige presbyter sagde,
Herren, der var Den Almægtiges apostel, blev sendt til hebræerne,
betegnede Paulus sig, da han var udsendt til hedningerne,
af beskedenhed ikke som hebræernes apostel
på grund af sin ærefrygt for Herren,
og fordi det var ud af det, han selv havde på hjerte,
han skrev til hebræerne,
da det var for hedningerne,
han var forkynder og apostel."*

"Den salige Presbyter" er sandsynligvis Pantænus. Klemens af Aleksandria omtaler brevet som paulinsk. Euseb skriver:⁸

*Han siger, at Hebræerbrevet er af Paulus,
men skrevet på hebraisk til hebræerne,
og at Lukas har oversat det meget omhyggeligt og udgivet det med tanke på
grækerne. I oversættelsen af dette brev og af Apostlenes Gerninger
findes derfor samme stilfarve.*

Origenes (185-254) omtaler det ligeledes som paulinsk.⁹ Origenes omtaler 14 paulinske breve og regner Hebræerbrevet med. Biskop Dionysos (ca. 200-265) fra Aleksandria mener, at brevet er

---

⁵ Lane, *Hebrews 1-8*, s.clii.

⁶ Referencer hos Lane, *Hebrews 1-8*, s.clii.

⁷ Euseb, *Kirkehistorien*, VI, 14, 4.

⁸ Euseb, *Kirkehistorien*, VI, 14, 2.

⁹ Klemens mener, at Paulus oprindeligt skrev på hebraisk, og at Lukas har oversat det til græsk (Eusebs Kirkehistorie VI, 14, 2-3). Origenes mener, at tankerne er paulinske, men at formens skyldes Klemens fra Rom eller Lukas (Eusebs Kirkehistorie 6, XXV, 11-14).

paulinsk. Eusebius fra Cæsarea (260/65-339/40) skriver om 14 Paulus breve.¹⁰ Det samme gælder Kyril af Jerusalem (død 386). Den antiokenske synode i 264 anså brevet for paulinsk.

I vestkirken forholder det sig noget anderledes. Muratoris Kanon (170-180 e.Kr.) omtaler ikke Hebræerbrevet.¹¹ Muratoris Kanon indeholder en liste over Paulus' breve uden at omtale Hebræerbrevet. Eusebius fortæller, at Irenæus omtaler Hebræerbrevet og citerer det,¹² men vi har ingen viden om, at Irenæus anerkender eller afviser paulinsk forfatterskab. Euseb omtaler Gajus:¹³

*Han nævner kun tretten breve af den hellige apostel.
Han tæller ikke Hebræerbrevet med til de andre,
for var endnu nogle af romerne, der ikke mente,
at det var af apostlen.*

Gajus er presbyter i Rom og virker omkring år 200. Tertullian (ca. 160-220) anser Hebræerbrevet for kanonisk, men mener, at Barnabas er forfatteren.¹⁴ Eusebius skriver:¹⁵

*Men Paulus' fjorten breve er éntydigt og klart af ham.
Man bør dog ikke være uvidende om,
at nogle har erklæret Hebræerbrevet for uægte,
da de siger, at menigheden i Rom bestrider,
at det er af Paulus.*

Hieronymus (347-420) og Augustin (354-430) betragter Hebræerbrevet som paulinsk, og derfor bliver brevet også anerkendt i vesten som kanonisk og apostolsk. Opsummerer vi, så er der fra slutningen af det andet århundrede konsensus i østen om, at brevet er paulinsk. I vesten er der nogen skepsis, men efterhånden vinder det synspunkt, at brevet er paulinsk. I vest står Tertullian alene med sin opfattelse, at brevet er skrevet af Barnabas. Paulinsk forfatterskab er derfor ikke en entydig opfattelse i den oldkirkelige tradition. I tiden fra Augustin og til reformationen er det kirkens opfattelse, at Hebræerbrevet er paulinsk. Dette ændres ved reformationen. Luther mener, at brevet er skrevet af Apollos. Calvin foreslår Klemens af Rom eller Lukas som forfatter, men det er først i moderne tid, at man totalt afviser, at brevet er skrevet af Paulus.

---

¹⁰ Euseb, *Kirkehistorien*, III, 3, 5.

¹¹ Engelsk oversættelse i Bruce, *Canon*, s.159-161.

¹² Euseb, *Kirkehistorien*, VI, 25, 11-14. Gobarus fra det sjette århundrede har skrevet, at Irenæus benægtede, at brevet var paulinsk (Bruce, *Canon*, s.176). Dette vidnesbyrd er sent og derfor af tvivlsom værdi.

¹³ Euseb, *Kirkehistorien*, VI, 20, 3.

¹⁴ Bruce, *Canon*, s.183. Tertullians tekst er ikke klar, og derfor er det ikke helt sikkert, at det er Hebræerbrevet, han betegner som Barnabas' brev.

¹⁵ Euseb, *Kirkehistorien*, III, 3, 5.

c) Vurdering af den oldkirkelige tradition

Jeg nævner de vigtigste indvendinger imod paulinsk forfatterskab.¹⁶

1) Brevets indirekte selvvidnesbyrd.

I Hebr 2,3 omtaler forfatteren sig selv. Han anvender vi-form, der inkluderer ham selv:

*Hvordan skal vi da kunne gå fri,
hvis vi lader hånt om en frelse så stor,
at den fra først af blev forkyndt af Herren selv
og senere stadfæstet for os af dem,
som havde hørt ham*

Dette vers gengiver man ofte på den måde, at forfatteren har hørt evangeliet af dem, der har hørt Herren (Jesus), og da kan forfatteren ikke være Paulus, for han hævder, at han har modtaget evangeliet direkte fra Herren (Gal 1,11-12).¹⁷ Forfatteren er da ikke et øjenvidne til Jesu offentlige virke, men han står i det andet led i traditionsprocessen.¹⁸ Dette er for mange et hovedargument, men egentlig er det besynderligt, da der faktisk ikke står i Hebr 2,3, at forfatteren har evangeliet fra dem, der hørte Herren Jesus. I Hebr 2,3 advarer forfatteren mod at ignorere så stor en frelse, og han begrundet frelsens storhed med, a) at den er talt (af Gud) ved Herren (Jesus), b) at den er blevet bekræftet af dem, der har hørt Herren (øjenvidner), og c) at den er bevidnet af Gud via undere og Helligånd (vers 4). Forfatterens fokus er ikke på, hvorfra han har fået kendskab til denne frelse, der er talt ved Herren, men forfatterens anvendelse af *ebebaiōthē* ("er blevet bekræftet") viser eksplicit, at han ikke har dette kendskab til frelsen fra dem, der har hørt Herren. Sådan gengives det ofte, men det er ikke det, der står. Forfatteren skriver om en bekræftelse af et eksisterende kendskab, og det er sandt for Paulus' vedkommende, for han modtog oprindeligt evangeliet ved en åbenbaring fra Jesus Kristus, og det blev senere bekræftet gennem øjenvidnernes tradition, som han fik kendskab til (1 Kor 11,23 og 15,3ff).¹⁹ Hebr 2,3 stemmer da overens med, at forfatteren kunne være Paulus.

2) Brevets form.

---

¹⁶ Indvendinger mod paulinsk forfatterskab kan findes i Mosbech, *Isagogik*, s.566-567, Kümmel, *Introduction*, s.594-597, Guthrie, *Introduction*, s.688-690, Brown, *Introduction*, s.694, Attridge, *Hebrews*, s.2-5, Weiss, *Hebräer*, s.65 og Ebner/Schreiber, *Einleitung*, s.477-480.

¹⁷ Carson/Moo, *Introduktion*, s.602 og O'Brien, *Hebrews*, s.87. Guthrie, *Introduction*, s.690, skriver: "In ii. 3 it is evident that the author had received his Christian instruction directly from those who had heard the Lord".

¹⁸ Ofte gengiver man verset på den måde, at forfatteren tilhører anden generation eller eventuelt tredje generation af troende (Weiss, *Hebräer*, s.65 og 187), men det er ikke det, der står. Teksten fortæller, at forfatteren og menigheden ikke var øjenvidner, men fik formidlet traditionen om Jesus af dem, der havde hørt Herren Jesus.

¹⁹ Ordene "for jeg har modtaget fra Herren" i 1 Kor 11,23 forstår jeg på den måde, at Paulus tænker på en mundtlig tradition, der er formidlet gennem apostlene, og som går tilbage til Herren Jesus selv. Derfor kan Paulus skrive om, at han har modtaget det følgende fra Herren.

De paulinske breve indledes med et præskript, hvor Paulus præsenterer sig som afsenderen, og omtaler, hvem han henvender sig til. Dette mønster findes i alle tretten breve. Normalt følger en taksigelse og bøn efter præskript. Det gælder dog ikke alle breve. Paulus slutter typisk sine breve med hilsen (gælder ikke alle!) og et nådesønske. Hebræerbrevet mangler den normale brevindledning med afsender, adressat og hilsen, men har en afslutning med nådesønske og hilsen. Formen er altså delvist anderledes end de tretten paulinske breve, og brevet er anonymt i modsætning til de tretten paulinske breve. På grund af dette er brevet ikke paulinsk. Dette er indvendingen, og den har en vis men ikke en afgørende vægt, for der findes ikke nogen litterær lov, der siger, at forfattere altid skal skrive på den samme måde. Det afgørende er her, om vi kan forklare den manglende brevindledning og dermed anonymiteten. Det er muligt. Brevet er enestående i sin art. Som det eneste er Hebræerbrevet skrevet til en ren jødekrysten menighed. Alle de øvrige paulinske breve er skrevet ind i en hedningekristen sammenhæng. Som det eneste af Paulus' breve er det skrevet til en menighed, der ligger uden for Paulus' primære område. Paulus er primært hedningeapostel, men skriver nu til en jødekrysten menighed. Det kan forklare manglen på brevindledning og præsentation af forfatteren som apostel. Hebræerbrevet er sammen med Romerbrevet de eneste breve, der er skrevet til menigheder, der ikke er grundlagt af ham, og hebræermenigheden har måske et anstrengt forhold til Paulus.²⁰ Det kan forklare den manglende præsentation af Paulus, og hvorfor han formulerer sig med en vis forsigtighed i Hebr 13,22:

Jeg beder jer, brødre, om at optage denne formaningsstale i bedste mening;

Tilsvarende argumenter findes allerede hos Pantænus og Klemens af Aleksandria. Det er tydeligt, at menigheden kender forfatteren (jf. Hebr 13,22-23).

3) Sprogbrug og stil.

Som indvending imod paulinsk forfatterskab nævner man, at sprogbrugen og stilen er markant anderledes end i de paulinske breve. Det er imidlertid en kendsgerning, at Hebræerbrevet og de paulinske brev ikke har det fornødne omfang, der sætter os i stand til at vurdere forfatterskab ud fra sprogbrug og stil. Det er velkendt, at sprogbrug og stil er bestemt af brevets indhold og adressat. Indholdet er anderledes end i de øvrige paulinske brev, og sprogbrugen vil nødvendigvis være anderledes. Brevet er skrevet til jødekrystne, og denne specielle adressat kan påvirke stil. Desuden ændres en persons sprog og stil sig med alderen. Det lingvistiske argument kan ikke bruges til at

---

²⁰ Romerbrevet er skrevet til en menighed, der ikke er grundlagt af Paulus, og her præsenterer Paulus sig udførligt, da det er en introduktionsskrivelse.

afkræfte eller bekræfte paulinsk forfatterskab. Desuden er forskellen i sprog og stil ofte blevet overdrevet og gengives ofte i en karikeret form.²¹

4) Brevets indhold.

Som indvending imod paulinsk forfatterskab nævner man, at teologien i Hebræerbrevet er forskellig fra de øvrige breve. Ofte nævner man, at Paulus fokuserer på opstandelse, mens Hebræerbrevet fokuserer på ophøjelsen. Paulus fokuserer på forligelse, mens Hebræerbrevet fokuserer på renselse, helliggørelse og fuldkommengørelse. Paulus omtaler ikke Kristus som ypperstepræst, mens Hebræerbrevet har ypperstepræst som den væsentligste kristologiske betegnelse. Paulus fokuserer på moralloven, mens Hebræerbrevet fokuserer på kultloven. Der kan nævnes flere inden for denne kategori. Det er tydeligt, at der er tale om forskelle og ikke modsætninger, og at forskellene skyldes, at forfatteren tager et nyt tema op og sammenligner den gamle pagt med dens ypperstepræster og ofre med den nye pagt med dens ypperstepræst og dens ene offer. Forskelligt tema og teologisk indhold giver forskel i fokus og teologiske begreber. Dette kan derfor ikke anvendes som indvending imod paulinsk forfatterskab.

Der er fremsat mange indvendinger imod, at Paulus er forfatteren, men som vist, er der ikke substans i disse, og jeg følger da den oldkirkelige tradition. Paulinsk forfatterskab har også det store fortrin, at det forklarer, at brevet fremstår som et autoritativt brev, at brevets forfatter er kendt af den jødekristne menighed, og at brevet blev optaget i den nytestamentlige kanon.²²

2) Adressat

Brevet mangler en brevindledning. Vi har derfor ikke en eksplicit angivelse af adressaten, men brevet indeholder dog en række spor, som peger på, at det er skrevet til jødekristne. a) GT er Guds ord, og Paulus argumenterer ud fra GT. GT er også Guds ord for de hedningekristne, og i breve til hedningekristne argumenteres der også ud fra GT (f.eks. Romerbrevet), men ikke i det omfang og med den koncentration, vi møder i Hebræerbrevet. Brevet forudsætter en fortrolighed med GT's skrifter og med tempelkulten, vi finder hos jøder. b) Brevets modtagere anerkender tempelkulten og det levitiske præstedømme, som indstiftede af Gud, og de står i fare for at vende tilbage til disse som Guds ordninger. Det sidste fortæller, at de allerede før omvendelsen anerkendte tempelkult og levitisk præstedømme, som indstiftede af Gud. De er altså jøder.²³ c) Brevets gennemgående tema, at den nye pagt er en bedre pagt med en bedre ypperstepræst og et bedre offer, er umiddelbart

²¹ Linnemann, *Wiederaufnahme-Prozess*, s.52-65.

²² Der er fremsat mange forslag til, hvem forfatteren er: Apollos, Barnabas, Lukas, Klemens, Priskilla, Silas/Silvanus etc., men det er hypoteser, da der ikke er noget i Hebræerbrevet eller i NT, der kan begrunde disse forslag, og i den oldkirkelige tradition er der heller ikke nogen fast tradition for nogle af disse.

²³ Eller hvad der ikke er sandsynligt gudfrygtige dvs. hedninger, der havde tilsluttet sig synagogen.

relevant for jødekristne. d) Advarslerne mod frafald er i brevets kontekst en advarsel mod at vende tilbage til den gamle pagt, altså jødedom. Det peger på, at brevets modtagere er jødekristne.²⁴

Menigheden består af personer, der ikke var øjenvidner til Jesu liv (Hebr 2,3), dvs. førstegenerationskristne eller andengenerationskristne. Det er en etableret menighed, der har eksisteret i længere tid. I menighedens første tid var den udsat for forfølgelse. Den blev udsat for hån og mishandling. Lokale myndigheder har været involverede, for der tales om fængsling og konfiskation af ejendom (Hebr 10,32-24). Ingen har dog lidt martyrdøden (Hebr 12,4).²⁵ Menigheden udholdt deres lidelse, viste solidaritet med de lidende (Hebr 10,33) og viste praktisk kærlighed mod de hellige (Hebr 6,10). Men i dag er menigheden i krise. Den er forsat udsat for mishandling og fængslinger (Hebr 13,3), men viljen og troen er svækket. Trætte og udmærkede pga. marginalisering, udstødelse og forfølgelse. De er begyndt at forlade deres menighed, står i fare for frafald og miste den frelse, som de engang tog imod. Derfor er brevet fyldt med formaninger til at huske Guds ord, forblive tro mod det evangelium, som de engang tog imod og ikke falde fra så stor en frelse, som er forkyndt af Herren Jesus selv. Menighedens medlemmer er fristede til at vende tilbage til jødedommen, som er en anerkendt religion i Romerriget og derved slippe fra marginalisering, udstødelse og mishandling. Det stadige fokus på Jesus som en bedre ypperstepræst end de levitiske ypperstepræster og den stadige fokusering på, at Jesu offer var et bedre offer end forsoningsdagens offer eller de andre ofre i templet, viser, at menigheden består af jøder, som er fristede til at vende tilbage til synagogen.

Paulus skriver til en etableret jødekristen menighed, men hvor befinder den sig? En mulighed er Jerusalem, for menigheden i Jerusalem var en ren jødekristen menighed, og den har tidligere været udsat for forfølgelse. Men der er tre forhold, der taler imod Jerusalem. Den første er, at menigheden ikke oprindeligt har hørt om frelsen fra øjenvidnerne (Hebr 2,3). Dette passer ikke med Jerusalem. Det anden er, at brevet er skrevet på græsk, og selvom der i den første tid var

---

²⁴ Hebr 3,12 fremføres ofte som et argument imod, at menigheden er jødekristen. Argumentet lyder, at et frafald fra den kristne tro og en tilbagevenden til jødedommen ikke kan betegnes som et "frafald fra den levende Gud", da man også i jødedommen kender og dyrker den levende Gud. Dette er ikke korrekt. Ingen kommer til Gud eller kender Gud, den levende Gud, uden ved og i Kristus. Selvom jøder vil hævde, at de kender og dyrker GT's Gud, så kender og dyrker de ham ikke, hvis de afviser Jesus Kristus. Et andet argument imod, at menigheden er jødekristen er Hebr 6,1-2, der omtaler den grundlæggende undervisning. Her mener man, at dette svarer til grundelementer i den jødiske hedningemission, og at der intet specifikt kristeligt er over vers 1-2. Jøder behøver derfor ikke denne grundlæggende undervisning, og menigheden er derfor ikke jødekristen. Her overser man det specifikke kristelige i Hebr 6,1-2. "Omvendelse fra døde gerninger" refererer i Hebr 9,14 til de ydre regler for det levitiske præstedømme i det jordiske tabernakel. Gud er kristologisk forstået; dåb og håndspåleggelse refererer til den kristne dåb, og opstandelse og evig dom er kristologisk forstået, hvor Kristus er banebryderen, der går i forvejen, og dommeren. Den elementære belæring i Hebr 6,1-2 er derfor specifik kristelig.

²⁵ I Hebr 12,4 skriver Paulus, at menigheden endnu ikke har stridt så hårdt i deres kamp mod synden, at det har kostet blod. Der tænkes på, at ingen endnu har lidt martyrdøden.

mange græsktalende jøder i menigheden, virker det mærkeligt. Det tredje er, at Paulus ofte (men ikke altid!) citerer fra LXX. En anden mulighed er, at brevet er skrevet til de jødekristne husmenigheder i Rom. Hilsenen i Hebr 13,24 ("De fra Italien hilser jer!") forstås naturligst på den måde, at der befinder sig nogle fra Italien hos Paulus, som sender deres hilsen til deres brødre i Rom (Italien). I et brev til jødekristne menigheder i Rom er det naturligt, at Paulus skriver på græsk, og at han ofte citerer LXX. Menighedens historie svarer også til de jødekristnes historie i Rom. I Hebr 10,32-34 minder Paulus dem om en tidligere forfølgelse, og denne passer med den antisemitiske bølge der ramte jøderne i Rom, og som førte til deres uddrivelse under Claudius år 49.²⁶ På den tid skelnede romerne ikke mellem jøder og jødekristne.

Hebræerbrevet er sandsynligvis skrevet til de jødekristne husmenigheder i Rom.²⁷

3) Sted og tid

Vi ved ikke, hvor brevet er skrevet. Hebr 13,24 fortæller, at det sandsynligvis er skrevet uden for Italien. Med hensyn til affattelsestiden har vi tre spor at gå efter. 1) Det første spor er, at templet i Jerusalem stadig består. To tekster viser dette. Den ene er Hebr 8,13, der taler om, at den gamle pagt "er nær ved at forsvinde". Til den gamle pagt hører kulten i Jerusalem med dens ofre.²⁸ Den gamle pagt er altså endnu ikke ophørt. Templet står stadig. Den anden tekst er Hebr 10,1-2, der taler om "de gentagne, årlige ofre, som man vedvarende frembærer". Dette sted peger ligeledes på, at kulten i Jerusalem på dette tidspunkt er i funktion.²⁹ Dette indtryk forstærkes, når man tænker på, at det er et hovedpointe for Paulus at advare de jødekristne imod at vende tilbage den gamle pagts offersystem. Hvis templet var blevet ødelagt, og kulten var ophørt, var der ikke længere behov for denne advarsel. Det er altså essentielt for Paulus' argumentation, at templet i Jerusalem stadig består. Brevet er da skrevet før år 70 e. Kr. 2) Det andet spor er mere utydeligt, da det er baseret på, at brevet er skrevet til de jødekristne husmenigheder i Rom.³⁰ De er tidligere blevet udsat for pres og forfølgelse (Hebr 10,32-34), men ingen har endnu lidt martyrdøden (Hebr 12,4). Menigheden er endnu ikke blevet udsat for den voldsomme og forfærdelige forfølgelse, der ramte dem efter Roms brand, og hvor mange kristne led martyrdøden. Brevet er da skrevet før år 64. Dette argument er

---

²⁶ Robinson, *Redating*, s.210-213. Beskrivelsen svarer ikke til forfølgelsen under Nero år 64, hvor mange kristne mistede livet. Under den første forfølgelse var der sandsynligvis ikke var martyrer.

²⁷ Weiss, *Hebræer*, s.76 og O'Brien, *Hebrews*, s.14-15, mener, at det er det mest sandsynlige.

²⁸ Hebræerbrevet skriver om tabernaklet, men tabernaklet og templet i Jerusalem er funktionelt identiske.

²⁹ Robinson, *Redating*, s.202.

³⁰ I 57 e.Kr. skriver Paulus romerbrevet til menigheden i Rom. Den kender ham ikke, og han præsenterer sig udførligt. Fra forår 60 til forår 62 sidder Paulus i fangenskab i Rom. Menigheden lærer ham at kende, og et muligt scenarie er, at han efter løsladelsen skriver hebræerbrevet til de jødekristne husmenigheder i Rom, som kender ham, og derfor præsenterer han sig ikke for dem.

usikkert. 3) Det tredje spor er, at forfatteren er Paulus, og han dør martyrdøden 64/65. Brevet er da skrevet før år 64/65 (Neros forfølgelse).

4) Genre og formål

Hebræerbrevet har delvist brevform. Det mangler en typisk brevindledning, men har til gengæld en typisk brevafslutning med velsignelsesønske med omtale af kendte personer (Timotheus), hilsen og nådesønske (Hebr 13,20-25). Indholdet kan karakteriseres som en prædiken, og derfor karakteriserer man ofte Hebræerbrevet som en prædiken i brevform. Brevets formål er angivet i Hebr 13,22. Her karakteriserer Paulus brevet som en formaningsstale. Det indeholder undervisning og formaning, der er baseret på Skriften. Vægten ligger på formaningen, og Paulus anvender de undervisende afsnit som basis for formaningen. Paulus vil formane menigheden til at forblive i troen, ikke at forkaste evangeliet og ikke glide tilbage til jødedom.

5) Struktur

Hebr 1,1-4	prolog
Hebr 1,5-4,13	Kristi person (større end engle, Moses og Josva)
Hebr 4,14-10,18	Kristi gerning (større end de levitiske ypperstepræster og ofre)
Hebr 10,19-13,19	formaninger til at holde fast og ikke falde fra
Hebr 13,20-25	epilog med ønsker og hilsen

6) Indhold

Paulus skriver til de jødekristne husmenigheder i Rom.³¹ De tilhører en menighed, der fra begyndelsen og frem til nu har været undertrykt og forfulgt. De er blevet udsat for marginalisering, stigmatisering, konfiskationer, fængslinger og mishandling. De jødekristne menigheder er med tiden blevet trætte og modløse. De er ved at svigte troen og deres menighed. De er ved at falde fra og føler sig fristede til at vende tilbage til deres jødiske tro. Dér vil de være trygge og sikre, for i romerriget er jødedommen en anerkendt religion, der giver dem frihed til at forsamles i synagogen, overholde renhedsforskrifter og sabbat, lade deres drenge omskæres og dyrke Gud. De jødekristne husmenigheder er i en dyb krise, og den krise skriver Paulus ind i. Han formaner og advarer; opmuntrer og perspektiverer. Han viser endnu engang, hvad der egentlig står på spil og giver dem redskaber til at se og forstå sig selv i et større frelseshistorisk og i et mere personligt perspektiv. Undervisning og formaning er vævet sammen, og sigtet er hele tiden at standse menigheden i dens vej mod frafald.

Prolog (Hebr 1,1-4)

---

³¹ Indføring i Hebræerbrevets teologi findes hos Marshall, *Theology*, s.605-627 og Thielman, *Theology*, s.585-611.

I prologen (Hebr 1,1-4) slår Paulus to temaer an. Det ene tema er åbenbaring. Tidligere (”i fortiden”) har Gud talt gennem profeter. Han har talt mange gange og på mange måder. GT identificeres med Guds ord. Den er en fremadskridende og fragmentarisk åbenbaring. Nu (”ved dagens ende”) har Gud talt gennem sin søn, som er Guds væsens udtrykte billede. Han har talt éngang gennem sin søn. Med Jesus, Guds Søn, kommer den absolutte, fuldstændige og afsluttede åbenbaring. Det andet tema er frelse. Guds Søn har skaffet renselse for vore synder og sidder nu ved Faderens højre hånd i det høje. I det følgende uddyber Paulus de to temaer med henblik på menighedens situation.

Første hovedafsnit (Hebr 1,5-4,13)

I det første hovedafsnit 1,5-4,13 er fokus på Jesu person. Paulus viser, at Jesus er større end englene og Moses. Jesus er større end englene, fordi Jesus er Guds Søn, og englene skal tjene ham. Guds Søn er større, fordi hans trone skal stå til evig tid, og fordi han er skabelsesmidleren. Han grundlagde i begyndelsen jorden, og himlene er hans hænders værk. Jesus er større end englene, fordi han er ophøjet og har taget sæde ved Faderens højre hånd, mens englene er tjenende ånder, der sendes ud til hjælp for dem, der skal arve frelsen (Hebr 1,5-14). Jesus er altså en guddommelig og evig person; han er skaberen og herren; han er uforanderlig, mens engle er foranderlige væsener, der kan transformeres til vinde og ild, og de er tjenende ånder.

Jesus bringer en større åbenbaring. Dette gælder i forhold til profeterne (Hebr 1,1-2) og i forhold til den åbenbaring, der blev formidlet ved engle. Dette applicerer Paulus på menighedens situation. Han skriver om, at det ord, der var talt ved engle, havde gyldighed, og at enhver overtrædelse fik sin retfærdige straf. Moseloven blev formidlet ved engle (jf. ApG 7,38 og Gal 3,19), og derfor er der tænkt på Moseloven med dens ordninger og love. Når det ord, der var talt ved engle, blev mødt med ulydighed og fik sin retfærdige straf, hvor meget mere sikker og uundgåelig er staffen da, når de afviser frelsen, som blev forkyndt af Herren selv, Guds søn (Hebr 2,3-4). Paulus advarer dem mod at glide bort fra en så stor frelse, der er forkyndt af Herren selv.

I Hebr 2,5-18 beskriver forfatteren en anden markant forskel på Jesus og englene. Det er ikke engle men mennesket, der skal herske over den kommende verden. Mennesket er derfor større end engle. Det viser Paulus ved at citere fra Sl 8, der beskriver mennesket, dets høje status og dets kroning og indsættelse som hersker over det skabte. Dette er dog endnu ikke sket. I Hebr 2,9 appliceres to vendinger fra Sl 8 på Jesus (”en kort tid gjort ringere end engle” og ”med herlighed og ære har du kronet ham”). Jesus beskrives som menneske. Hans inkarnation er en ophøjelse. Han er den, der virkeliggør menneskets bestemmelse: at herske over alt. Jesus er da større end englene,

fordi han er menneske. Paulus beskriver inkarnationens formål: Jesus skulle erfare døden i stedet for alle. Derfor måtte han blive menneske, en person af kød og blod ligesom de, for frelsen kan kun vindes i et menneskes lidelse og død. Derfor måtte Gud føre banebryderen for frelse (Jesus) til målet gennem lidelser, så han gennem sin død kunne gøre Djævelen magtesløs og befri alle fra frygten for døden. Derfor måtte han blive som sine brødre for at kunne sone folkets synder.

Paulus forkynder en stor frelse (Hebr 2,3). Der er nu frihed fra døden. Ingen behøver at frygte den mere. Der er nu soning af synden. Ingen behøver at leve med deres synder. Denne store frelse er for mennesker, for det er Abrahams efterkommere, han tager sig af (Hebr 2,16). Som en af os blev Jesus en barmhjertig og trofast ypperstepræst. Som menneske har han identificeret sig med os, levet under samme vilkår som os og kan derfor vise barmhjertighed. Som menneske blev han tro mod Gud – og os – og gennemlevede lidelsen efter Guds vilje. Som en, der er blevet fristet og har lidt, kan han hjælpe dem, der fristes og lider.

Jesus er som Guds Søn større end Moses. Han var tro i Guds hus (tabernaklet); Jesus er som Søn tro over Guds hus (Hebr 3,1-6). Med det som baggrund lyder der en advarsel mod at have et ondt, vantro hjerte, så der sker frafald. Paulus advarer dem imod forhærdelse, den grundlæggende ulydighed og afvisning af Jesus. Ørkengenerationen er et advarende eksempel (Hebr.3,7-19). Denne generation kom ikke ind i hvilen. Den venter Guds folk. Der er en eskatologisk sabbatshvile, hvor den troende kan få lov til at hvile fra sine gerninger (Hebr 4,1-13).

Det andet hovedafsnit (Hebr 4,14-10,18)

I Hebr 2,17 skriver Paulus, at Jesus er en barmhjertig og trofast ypperstepræst. Dette er tema i det andet hovedafsnit (Hebr 4,14-10,18). Her beskriver Paulus, at Jesus er en bedre ypperstepræst end den levitiske ypperstepræst, at Jesus har bragt et bedre offer, end det levitiske præstedømme kunne, og at Jesus tjener ved en bedre helligdom.

1) Når forfatteren sammenligner Jesus med den levitiske ypperstepræst, er der både ligheder og forskelle. Først beskriver han ligheder.

a) Jesus var menneske som de levitiske ypperstepræster (Hebr 5,1). Han kender derfor vore skrøbeligheder, kan vise medfølelse, forståelse og barmhjertighed (Hebr 4,14-5,10). Han blev fristet som os. Dog var han uden synd (Hebr 4,15).

b) Jesus er kaldet og indsat ligesom de levitiske ypperstepræster (Hebr 5,5-6).

Dernæst går forfatteren over til at beskrive forskelle, og det er de forskelle, der viser, at Jesus er en bedre ypperstepræst med et bedre offer. Jesus er en ypperstepræst på Melkisedeks vis (Hebr 5,10 og Hebr 7,1ff). Dette gør Jesus til en større og bedre ypperstepræst.

a) Hans ypperstepræstedømme er evigt (Hebr 7,24), og derfor kan han frelse dem, der kommer til Gud ved ham.

b) Jesu ypperstepræstedømme er større end det levitiske, fordi Abraham blev velsignet af Melkisedek, og Abraham gav tiende til Melkisedek (Hebr 7,1-10). Han er da større end Abraham, som det levitiske præstedømme stammer fra.

c) Jesu ypperstepræstedømme er større, fordi det tidligere bud, der regulerede det levitiske præstedømme, er ophævet (Hebr 7,11-19). Det nye, der indføres, er noget bedre.

d) Jesu ypperstepræstedømme er større, fordi det er bekræftet med en ed (Hebr 7,20-25).

Jesus er altså en bedre ypperstepræst end de levitiske ypperstepræster. Det samme gælder Jesu offer.

2) Jesu offer er et større og bedre offer end de ofre, som de levitiske ypperstepræster frembragte til Gud. Den gamle pagt blev indstiftet med blod. Denne pagt var en ufuldkommen og foreløbig pagt. Dens love og regler var kun en skygge af de kommende goder og ikke selve tingenes skikkelse (Hebr 10,1). Ofrene under den gamle pagt var derfor ufuldkomne. Forfatteren påviser det ufuldkomne og utilstrækkelige ved ofrene under det levitiske præstedømme.

a) Den levitiske ypperstepræst, der frembragte ofre, var selv syndig, og han var derfor nødt til hver dag først at bringe ofre for sine egen synder og så for folkets (Hebr 7,27). Dette viser ofrenes utilstrækkelighed.

b) Ofrene under det levitiske præstedømme skulle gentages igen og igen (Hebr 9,25; 10,1-3 og 10,11). Dette viser deres utilstrækkelighed. Forfatteren spørger i Hebr 10,2, om man ellers ikke ville være hørt op med ofrene, hvis de virkelig var effektive. Gentagelsen bliver en stadig påmindelse om folkets synd (Hebr 10,3). Det viser ofrenes utilstrækkelighed.

c) Ofrene under det levitiske præstedømme var dyr (bukke, kalve, tyre etc.), og blodet fra tyre og bukke kan umuligt tage synder bort (Hebr 10,4). Blod fra dyr kan kun rense det ydre og ikke rense samvittigheden (Hebr 9,13-14). Det viser ofrenes utilstrækkelighed.

Ofrene under det levitiske præstedømme var ikke i stand til at føre mennesket til målet (Hebr 10,1). De tilhører den gamle pagt. Jesus Kristus formidler en ny pagt. Den er også indstiftet med blod, men denne gang med Jesu eget blod. Dette offer er et bedre offer end de levitiske ofre. Forfatteren påviser det fuldkomne ved Jesu offer på tre områder.

a) Jesus var en hellig og syndfri ypperstepræst, der ikke skulle bringe ofre for sig selv, men han kunne bringe sig selv som sonoffer i stedet for menneskene (Hebr 7,26-27). Derfor er Jesu offer bedre.

b) Jesus ofrede sig én gang for alle. Offeret skal ikke gentages. Det viser, at det var effektivt. Han vandt en evig forløsning. Hans offer er et eviggyldigt offer (Hebr 10,12). Det har skabt en evig renselse fra synd og en evig soning for synd (Hebr 7,27; 9,12; 9,25-26. 28 og 10,10. 12. 14). Dette offer kan derfor føre mennesker til målet (Hebr 10,14 og 10,1). Det viser, at Jesu offer er fuldkomment og effektivt.

c) Jesu offer består i hans eget blod, og det kan derfor sone synden effektivt og rense samvittigheden (Hebr 9,11-12; 9,15 og 9,18). Det viser, at Jesu offer er fuldkomment og effektivt.

3) Jesus tjener ved en bedre helligdom, fordi hans offer frembæres i et bedre Åbenbaringstelt (tabernakel). Det levitiske præstedømme tjener ved en helligdom, der kun er en efterligning og en skygge af den himmelske, fremstillet efter de anvisninger, Gud gav Moses, da han skulle rejse Åbenbaringsteltet (tabernaklet). Forfatteren bygger her på 2 Mos 25,40. Gud åbenbarede den himmelske helligdom og det sande tabernakel for Moses (Hebr 8,1-2). Dette er forbilledet for den jordiske helligdom, tabernaklet, som Moses rejste i ørkenen. Efter sin ophøjelse, har Jesus som ypperstepræst taget sæde ved den højre side af den Højstes trone i himlene og gør tjeneste ved helligdommen, det sande Åbenbaringstelt. Forfatteren anvender tre betegnelser for den samme sag: Guds trone, helligdommen og Åbenbaringsteltet. Guds kongepalads er også et tempel. Guds kongepalads og helligdom er, hvor Gud er (himlene).

i himlen:

den himmelske helligdom

forbillede (model) det sande

rejst af Gud (uden hænder)

på jorden:

den jordiske helligdom

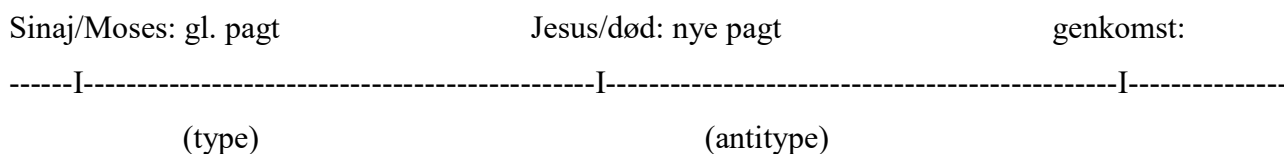
efterligning og skygge

rejst af Moses (med hænder)

Den himmelske helligdom består af to dele: et forrum (det Hellige) og det Allerhelligste med et forhæng mellem de to. Ligesom den levitiske ypperstepræst på den store forsoningsdag (3 Mos 16) slagtede folkets syndofferbuk og bragte blodet ind i det Allerhelligste og stænkede det på sonedækket og derved skaffede helligdommen soning for israeliternes urenhed og for deres overtrædelser, alle deres synder (3 Mos 16,15-16), således bragte Jesus som ypperstepræst sig selv som offer og bragte sit eget blod ind i det Allerhelligste rum i den himmelske helligdom. Det beskriver Hebr 9,11-12. Jesus er gået gennem det større og mere fuldkomne telt, som her er det forreste rum ("det Hellige") i helligdommen (se Hebr 9,2-3. 8-9). Dette rum er ikke gjort med

hænder og hører ikke denne skabte verden til. Der er derfor tænkt på den himmelske helligdom (Hebr 8,1-2). Jesus gik gennem det Hellige rum, og med sit eget blod gik han én gang for alle ind i det Allerhelligste rum og vandt en evig forløsning. Jesus døde på Golgata, og han bragte sit blod ind i den himmelske helligdom og frembragte evig forløsning.

Her finder vi en spatial dualisme i Hebræerbrevet mellem det himmelske og sande og fuldkomne på den ene side og det jordiske som en skygge og efterligning på den anden side. Denne dualisme er baseret på 2 Mos 25. I Hebræerbrevet finder vi ellers en frelseshistorisk horisontal linje. Den er grundlæggende for Hebræerbrevets teologi. Det meste af brevets teolog er bygget på denne og reflekterer denne. I den frelseshistoriske linje er der fokus på tre perioder. Der er fortid, nutid og fremtid. Fortiden er tiden før Kristi komme. Fortid var profeternes tid (Hebr 1,1). Det var den gamle pagts tid, som blev indstiftet ved Sinaj bjerg gennem Moses. Denne pagt var ufuldkommen med ufuldkomne ypperstepræster og ofre, der kun kunne rense det ydre (Hebr 9,13-14) og ikke fjerne synder (Hebr 10,4). Den gamle pagt var reguleret af Moseloven, og dens ordninger er kun en skygge af de kommende goder (Hebr 10,1). Den gamle pagts ordninger er typer, der peger frem mod en større og rigere opfyldelse i den nye pagt med dens ypperstepræst (Kristus) og det offer, der skaffer soning fra synd og kan føre de troende til målet. Den gamle pagt med dens ordninger er afskaffede. Det skete, da Kristus kom. En ny pagt blev indstiftet med hans blod. Det er en bedre pagt, for der er kommet en bedre himmelsk helligdom, med en bedre ypperstepræst og et bedre offer, der én gang for alle har skaffet evig forløsning. I den nye pagt lægger Gud sine love i menneskers hjerte. Han vil nu være Gud for sit folk, og der vil være tilgivelse for synd (Hebr 8,7-13). Nutiden er den nye pagts tid. Fremtiden er fuldendelsen. Det sker, når Jesus kommer igen. Den grundlæggende frelseshistoriske linje ser således ud:

Denne horisontale frelseshistoriske linje er den grundlæggende linje i Hebræerbrevets teologi. På et enkelt område møder vi en vertikal linje i forbindelse med den himmelske helligdom, hvor der er en rumlig (spatial) dualisme mellem det himmelske og det jordiske. Her har vi en vertikal og omvendt typologi, idet typen (den himmelske helligdom) er det fuldkomne og antitypen (den jordiske helligdom) er det ringere.

Formaninger

I Hebræerbrevet er undervisning og formaning vævet sammen. I Hebr 2,1 formaner menigheden til at give agt på, hvad de har hørt, i Hebr 3,1 til at se hen til bekendelsens ypperstepræst, i Hebr 3,12ff advares de mod frafald og i Hebr 4,1 mod at komme for sent. Hebr 4,14-16 opfordrer menigheden til at holde fast ved bekendelsen. Dens centrum er Jesus som ypperstepræst. Han er steget op igennem himlene, han kan have medfølelse med os, fordi han er blevet fristet som os. Derfor opfordres menigheden til at træde frem for nådens trone for dér at møde barmhjertighed og finde nåde til hjælp. I Hebr 5,11-12 anklager Paulus menigheden for at være blevet sløve til at høre, og de trænger til at høre begyndelsesgrundene igen. Dette leder over i en advarsel mod frafald i Hebr 6,4-6.

*For det er umuligt at føre dem til ny omvendelse,
som én gang er blevet oplyst og har smagt den himmelske gave,
dem som har fået Helligånden og smagt Guds gode ord
og den kommende verdens kræfter,
og som så falder fra;
for de korsfæster selv Guds søn igen og gør ham til spot.*

Disse vers er sammen med Hebr 10,19-36 de to mest kontroversielle afsnit i Hebræerbrevet. I Hebr 6,4-6 skriver Paulus om kristne, at de er blevet oplyst og dermed har erfaret omvendelse, at de har smagt den himmelske gave, dvs. at har erfaret frelsens gave, at de har fået Helligånden, og at de har smagt Guds ord, dvs. at de har erfaret evangeliets frelsende virkelighed, og at de har smagt den kommende verdens kræfter, dvs. at de har erfaret frelsens manifestationer blandt dem. Der er ingen tvivl om, at Paulus skriver om kristne, der har erfaret omvendelse og frelse. Disse kristne falder fra troen, og når de falder fra, er det umuligt at forny dem til omvendelse. Begrundelsen kommer i slutningen af vers 6:

for de korsfæster selv Guds søn igen og gør ham til spot.

Det er bedre at gengive sætninger således:

For de korsfæster³² for dem selv³³ Guds Søn og spotter ham offentligt³⁴.

Meningen med, at ”de korsfæster for dem selv”, er, at de derved afbryder relationen til Guds Søn. Forholdet er nu dødt. Det betoner det bevidste i frafaldet: de dræber forholdet til Kristus. Meningen med, at de ”spotter Guds Søn offentligt”, er, at de frafaldne nu offentligt håner og spotter Guds Søn.

---

³² Det græske ord *anastauroō* kan betyde ”at korsfæste igen” eller ”at korsfæste”. Det sidste er det bedste, da det er vanskeligt at se, hvordan den frafaldne kan korsfæste Guds Søn igen.

³³ På græsk står der *heautois*, der har betydningen ”for dem selv”.

³⁴ I det græske ord *paradeigmatizō* klinger der et element af noget offentligt med.

Årsagen til, at det er umuligt at bringe dem til omvendelse igen, er da, at ”de frafaldne endegyldigt har brudt med Kristus ved frafaldet. Han er som død for dem. De har intet andet end spot og hån til overs for hans offer og står i en vedvarende opposition ... Over denne gruppe lader Gud sin dom falde, og lader dem blive i deres afvisning. Gud stadfæster deres brud og vil ikke forny dem.”³⁵

I Hebr 10,19-25 skriver Paulus, at Jesus har åbnet en vej gennem forhænget til helligdommen. I tiden nu er der allerede skaffet adgang for den troende til den himmelske helligdom. I det sande tabernakel kan vi træde frem for Gud selv. For nådens trone kan vi finde hjælp. I troen og troens bekendelse er dualismen mellem det himmelske og jordiske og mellem det transcendent og immanente allerede brudt. Dette følges op af en advarsel. Hebr 10,26-27:

*For synder vi med vilje, efter at vi har lært sandheden at kende,
findes der ikke længere noget offer for synder,
tilbage er kun en frygtelig forventning om dom og en brændende nidkærlighed,
som skal fortære modstandere.*

I Hebr 10,29 står der:

*hvor meget hårdere straf mener I da ikke, at et menneske fortjener,
når det træder Guds søn under fod og vanhelliger pagtes blod,
hvormed det selv er helliget, og håner nådens ånd?*

Synd med vilje er i sammenhængen en bevidst og vedvarende afvisning og fornægtelse af Kristus. Vers 27 viser, at denne synd er frafald. Der er tale om, at man forkaster Kristi offer, og derfor er der ikke mere noget offer for synden, for de har forkastet det eneste offer, der renser fra synd. Vers 29 definerer synd med vilje, og denne synd beskrives a) som at træde Guds Søn under fod dvs. som foragt for Guds Søn, b) som at vanhellige pagtens blod dvs. holde det for profant og virkningsløst, og c) hån mod nådens ånd dvs. en tydelig foragt for Helligånden. Her og i Hebr 6,4-6 er synden beskrevet som det bevidste, intenderede og vedvarende frafald, der indeholder afvisning og fornægtelse og hån og spot. For denne synd findes der ikke længere noget offer, men kun forventning om dom. Paulus taler altså ikke om den kristnes ubevidste og ufrivillige synd, om synd af svaghed eller uvidenhed, eller om synd, der bekendes, men om et kristologisk kvalificeret frafald.³⁶

---

³⁵ Espersen, *Frafald*, s.36-37.

³⁶ I Hebr 12,17 står der om Esau, som solgte sin førstefødselsret, men senere ønskede at arve velsignelsen, at han blev vraget, ”og skønt han med tårer søgte at omvende sig, fik han ingen mulighed for det”. Dette er DO’s oversættelse, men grammatisk og forståelsesmæssigt skal sætningen gengives således: ”For I ved, at da han senere søgte at arve velsignelsen, blev han forkastet, for han fandt ikke mulighed for omvendelse, skønt han under tårer søgte den (= velsignelsen)”. Esau søgte altså ikke omvendelse men velsignelsen, men Gud lod Esau’s egen forkastelse stå ved magt.

Litteratur

- De apostolske Fædre ved Cappelørn/Hyldahl/Wiberg, Det danske bibelselskab 1985
- Euseb: Kirkehistorien ved Christansen/Nielsen, Anis 2011
- Attridge, Harold W., The Epistle to the Hebrews, Fortress 1989
- Brown, Raymond E., An Introduction to the New Testament, Doubleday 1997
- Bruce, F. F., The Canon of Scripture, Inter-Varsity, 1988
- Bruce, F. F., The Epistle to Hebrews, Marshall & Morgan & Scott 1971
- Carson/Moo, An Introduction to the New Testament, Apollos 2005
- Ebner/Schreiber, Einleitung in das Neue Testament, Kohlhammer 2008
- Espersen, Carsten Kofoed, Frafald i Hebræerbrevet, Speciale i Ny Testamente 2009
- Guthrie, Donald, New Testament Introduction, Inter-Varsity 1970
- Kümmel, W. G., Introduction to the New Testament, SCM 1975
- Lane, William: Hebrews 1-8, Word 1991
- Linnemann, Eta: Wiederaufnahme-Prozess
- Marshall, I. Howard, New Testament Theology, Apollos 2004
- Mosbech, Holger, Nytestamentlig Isagogik, Gyldendal 1946-1949
- O'Brien, Peter, T., The Letter to the Hebrews, Eerdmans 2010
- Robinson, John A. T., Redating the New Testament, SCM 1978
- Thielman, Frank, Theology of the New Testament, Zondervan 2005
- Weiss, Hans-Friedrich, Der Brief an die Hebräer, Vandenhoeck & Ruprecht 1991